

I tillid til Guds Ord

KSBB - FORLAG
2019

I tillid til Guds ord

Artikelsamling udgivet i anledning af
KSBB-æresmedlem Hartvig Wagners
90-års fødselsdag, 6. oktober 2019

KSBB - FORLAG
2019

I tillid til Guds Ord

*Artikelsamling udgivet i anledning af
KSBB-æresmedlem Hartvig Wagners
90-års fødselsdag, 6. oktober 2019*

© KSBB - FORLAG, 2019

Hassellunden 55

6705 Esbjerg Ø

kirkelig-samling.dk

red. Kristian Larsen, formand for KSBB

1. udgave, 1. oplag, oktober 2019

Grafisk layout: Knud W. Skov,

Omslag: Knud W. Skov

efter licensfrit foto på <https://www.pexels.com>

“wine-white-glass-religion-drink-church”

Trykt hos: LynTryk, Århus

ISBN 978-87-971696-0-5

Bibelcitater er, hvor ikke andet er anført, gengivet efter

Det Danske Bibelselskabs autoriserede oversættelse © 1992.

Ingen del af denne bog må reproduceres eller på nogen måde kopieres eller transmitteres elektronisk eller mekanisk, ved fotokopi, optagelse eller på anden vis uden forudgående skriftlig tilladelse fra forfatterne og KSBB.

Soli Deo Gloria!

Indholdsfortegnelse

Forord	9
<i>Hartvig Wagner:</i> Forvaltningen af Den hellige Nadver ”Gør dette”	13
<i>Peter Østerby-Jørgensen</i> I brødets og vinens skikkelse – Luthers nadverlære	25
<i>Niels Jørgen Kobbersmed</i> At spise, drikke på dit ord	45
<i>Flemming Baatz Kristensen</i> Berigelsen i liturgiens fasthed i en dynamisk tidsalder	51
<i>Erik Bennetzen</i> En kristen kirke er en bekendende kirke	61
<i>Peder-Henning Søderstjerna</i> Et anderledes folk	71
<i>Mads Jakob Thorlund Jakobsen</i> Troens fænomenologi	83
<i>Boe Johannes Hermansen</i> Hilsen fra FBB i Norge	101
Udnævnelsen af Hartvig Wagner til æresmedlem af KSBBs bestyrelse	107

Forord

Denne artikelsamling udsendes som en markering af pastor emer. Hartvig Wagners 90 års fødselsdag d. 6. oktober i år.

Da skriftet 'Kirkens Ja og Nej', der blev startskuddet til bevægelsen Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse, blev udsendt i 1964, var Hartvig Wagner én af de elleve underskrivere, og i en årrække har han været den eneste endnu levende af denne gruppe.

I årtier har han været en af de mest centrale skikkelser i bevægelsen, og endnu i dag yder han med sin teologiske viden og indsigt, sit store personkendskab og sin systematiske arbejdsform et stort bidrag til arbejdet i Kirkelig Samling.

Med denne udgivelse følger et hjerteligt tillykke med den runde fødselsdag og en stor tak for den store indsats i arbejdet med de opgaver og anliggender, som Kirkelig Samling ser som sine.

De foredrag og prædikener, som her er samlet, handler om emner, som Kirkelig Samling gerne vil pege på som centrale for en luthersk kirke i Danmark.

Som et anderledes folk må Kirken til stadig holde sig til de midler, hvorigennem Gud har lovet at tale og handle.

Siden udgivelsen af 'Kirkens Ja og Nej' har meget forandret sig. Verden ser anderledes ud, og det samme gør Kirkens vilkår – i Danmark såvel som globalt.

Samtidig er det uforandret, at fremgang og fornyelse er afhængig af samling om og fordybelse i Bibelens ord, Kirkens bekendelse og sakramenternes gaver.

Her går vejen, og her springer kilderne med rent, klart vand.

På vegne af bestyrelsen for Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse,

Esbjerg 19. sept. 2019

Kristian S. Larsen, formand

Jakob Mortensen, næstformand

Hartvig Wagner:
Forvaltningen af Den hellige Nadver
”Gør dette”

Det må anses for rimeligt og forventes, at Den hellige Nadver forvaltes i overensstemmelse med Luthers nadverlære i vor evangelisk-lutherske folkekirke og i evangelisk-lutherske frimenigheder. Det må derfor tilstræbes, at enhver, som kender Luthers lære om alterets sakramente, trygt og tillidsfuldt skal kunne deltage i nadveren i enhver menighed, som kalder sig evangelisk-luthersk.

Ansvar for påhviler først og fremmest præsterne, som har afgivet højtideligt løfte om *”med al ærefrygt og sømmelighed at forvalte de hellige sakramenter efter Kristi indstiftelse,”* som det hedder i præsteløftet, hvor det tidligere forstærket hed: *”. . . aldeles efter Kristi indstiftelse”*.

Ansvar for ret forvaltning påhviler også menighederne, som skal sørge for, at præsterne forvalter sakramenterne i overensstemmelse med Kristi indstiftelse og kirkens gyldige ritualforskrifter.

I tidligere tid var det lettere for både præster og menigheder at leve op til dette ansvar. Man havde i højere grad rede på tingene. Præsterne var under årvågent tilsyn og ledsagede jævnlige indbydelsen til

altergang med en kort belæring om sakramentet. Menigheden havde bedre rede på Luthers nadverlære fra skolens kristendomsundervisning og konfirmandundervisningen, der tidligere var koncentreret om Luthers lille Katekismus.

I vore dage er situationen både blandt præster og lægfolk en anden med det resultat, at nadveren bliver forvaltet vidt forskelligt fra menighed til menighed til stor forvirring for mange. Det synes, som om det er overladt til den enkelte altergæst at danne sig sin egen private mening om, hvad sakramentet er og går ud på. Her et par uheldige eksempler:

For få år siden sagde afdøde biskop Henrik Christiansen til mig: *”Præsterne ved ikke engang, at nadveren stadig skal forvaltes i overensstemmelse med Kirkeritualet fra 1685. De kender det ikke engang og skal mindes om denne forpligtelse!”*

Et sogn havde lige fået en ny præst, som missionsfolkene glædede sig over. Jeg ville også gerne byde ham velkommen til egnen og tog derfor til en af hans første gudstjenester.

Han holdt en god prædiken, men jeg blev chokeret, da han ved nadveren indviede wienerbrød fra bageren og en ubestemmelig drik i kalken.

Det kan siges at være en negativ indledning på mit indlæg i dag. Heldigvis er der også noget positivt at sige om udviklingen i nyere tid. Der er grund til at glæde sig over den liturgiske vækkelse i mange kirkesamfund verden over, som hos os bl.a. har medført autorisation af nadverritual c.

Dette ritual indeholder væsentlige glemte elementer helt fra Kirkens første tid, og som også indgår i Luthers lære om Den hellige Nadver.

Disse elementer betegnes som

- 1) indledningen (præfationen),
- 2) ikukommelsen (anamnesen) og
- 3) taksigelsen (eukaristien).

I indledningen med helligsangen lovprises Gud for skabelsens under, for hans frelsesgerninger i julen, påsken og pinsen og for hans daglige velgerninger mod os. Vi mindes også om samhørigheden med hele Guds menighed på jorden og i himlen. Den hellige Nadver er et fællesskabsmåltid.

I nadverbønnen ihukommer vi med taksigelse Kristi underfulde fødsel, hans bitre lidelse og død, hans sejerrige opstandelse og himmelfart og forventer hans komme i herlighed. Ihukomme betyder ikke bare at huske på. Ikke uden grund hedder det ”*vi ihukommer med taksigelse.*” De to ord hører uløseligt sammen. Ihukommelse og taksigelse. Vi ihukommer, hvem Jesus Kristus er, og hvad han har gjort for os, kalder på os og indbyder os til at overgive os selv og alt vort til ham.

Luther var derfor heller ikke bange for at kalde nadveren et ”*offer-måltid*”. Vi betaler med vor lovprisning, alt det tilbage til Gud, som han i Kristi nærvær i brødet og vinen har skænket os. ”Vi elsker, fordi han elskede os først,” siger apostlen Johannes (1 Joh 4,19). De ord svarer til nadverens indhold og mening.

Og som sagt kan vi med Luther kalde nadveren et ”*offer-måltid*”, vel at mærke ikke i den katolske forståelse af offeret, som Luther heftig vendte sig imod. Næmlig den forståelse, at den katolske præst i det såkaldte ”*messeoffer*” på ny frembærer Kristi offer til bedste for en eller flere personer.

Med c-ritualet har vi et rigt og fyldestgørende ritual både i bibelsk og luthersk forstand. Men ét er at have et godt ritual, et andet er, hvordan vi forvalter det. Her er meget tilbage at ønske.

Nadverelementerne

”*Gør dette,*” sagde Jesus og mente naturligvis dermed: gøre det samme, som han gjorde.

Den ligefremme forståelse var afgørende for Luther. Hvad gjorde Jesus da skærtorsdag aften? Han tog et brød. Ikke et tilfældigt brød,

men et usyret påskebrød, også kaldet ”*trængselsbrødet*”, der skulle minde israelitterne om udfrielsen af trældommen i Egypten og om den slidsomme vej til det forjættede land. Nu skal så netop det usyrede brød – det ufærdige brød – minde os kristne om troens hårde kamp, der fortsat må kæmpes for at nå målet i Guds herlighedsrige.

Derfor skylder vi også at bruge netop usyret brød ved nadveren. Oblaterne er usyret brød. Men dem bryder vi normalt ikke under nadverhandlingen. Jesus brød brødet.

Forsynder vi os da ikke ved ikke at gøre det? Jeg hilser det velkomment, at man sine steder bruger de store oblater, som kan brydes under indstiftelsen og uddeles stykkevis. Men jeg lever med, at oblaterne i fremstillingen er brudte dele af et større brød – og i alt fald er usyrede.

Efter brødet tog Jesus kalken, ”*velsignelsens bæger*” ved afslutningen af det jødiske påskemåltid. Hvad der var i bægeret, kan der ikke være tvivl om: Ægte gæret vin. Indtil nyere tid har der i folkekirken ikke hersket tvivl om, at der skal være det samme i alterkalken. Man anerkendte, at Bibelen var rettesnor, og læste den sådan, at der skulle bruges, hvad Jesus brugte, gæret druevin.

Men engang i 1970'erne fik en biskop gennemført mulighed for dispensation, så der kan bruges druesaft. I dag er der stadig blæst om nadvervinen. Ja, det kan ligefrem drøftes, om den ældgamle praksis er forsvarlig. For skal der da ikke tages hensyn til alkoholikerne? Jo, vi skal, men ikke ved at erstatte nadvervinen med noget som helst andet. Problemet kan løses på anden måde, som man også gjorde tidligere, hvor det ikke var til diskussion, hvad der skal anvendes. Da diskussionen for alvor kom op, udsendte KSBB i 1977 en redegørelse kaldet: ”*Alkoholikers nadverbrug*” med en sjælesørgerisk vejledning i, hvordan man i praksis bør vise hensyn. Senere har jeg også skrevet en kortere redegørelse.

Her vil det tage for lang tid at gennemgå, hvad KSBB har skrevet om problemet. Blot kan nævnes den løsning at anbringe nogle sær-

kalke med vand, så blot nogle få problemfrie dråber vin kan skænkes deri.

Personligt kan jeg ikke forrette nadver i menigheder, hvor der anvendes saft, og holder mig til menigheder, hvor jeg ved, at der som foreskrevet bruges vin. Skal jeg til gudstjeneste i en fremmed menighed, spørger jeg ved indgangen kirketjeneren, hvad der anvendes. Er det saft, nøjes jeg med at modtage brødet eller undlader at deltage i altergangen.

Men hvorfor overhovedet gå så stærkt op i det med elementerne? Er det vigtige og afgørende ved nadveren ikke, at her forkyndes Jesu død som soning for vore synder? tænker mange, og ikke få præster siger lige ud, at nadveren blot er forkyndelse, ligesom prædikenen. Brødet og vinen er kun illustrerende symboler. Hertil siger Luther klart nej. Det er Zwinglis lære. Hvor afgørende dette var for Luther, vil fremgå af næste afsnit.

Indstiftelsesordene

Helt i overensstemmelse med Luthers nadverlære hedder det i det stadig gældende Kirkeritual fra 1685:

”Præsten skal flittigt legge vind på, at han veed Tallet på dem, som skal berettis, saa at hand ikke nødis til at igintage de forskrevne Velsignelsens Ord; Ti hverken Brødet, eller Vinen bør at uddeelis, førend de ved Ordet ere helligede.”

Når Jesus siger:

”Dette er mit legeme ...” ”Denne kalk er den nye pagt ved mit blod”, så gælder det præcis det brød og den vin, præsten står med i hånden, når han gentager Jesu ord – og intet andet. Det indskærper Luther gang på gang og lægger afgørende vægt på den uløselige sammenhæng mellem ordet og elementet.

Intet brød og ingen vin må uddeles, som indstiftelsesordene ikke synligt har lydt over. Der må skelnes mellem indviet og uindviet brød.

Tidligere kunne præsterne overholde reglen i Kirkeritualet, fordi

de, der ville til nadveren, forud havde været til skriftemål. Men hvordan skulle præsten i vore dage, da den regel ikke længere følges, kunne vide, hvor mange der kommer til alteret? Problemet løser mange præster ved at hævde, at alt brød og vin på alteret er indviet, også det i oblatæskan og vinkanden, ja tilmed også det, der eventuelt hentes ind fra sakristiet. Der lægges blot flere oblater på disken, hvis det skulle vise sig, at der kommer flere altergæster end forudset. Den praksis vil hverken Luther eller Kirkeritualet godkende, og jeg har aldrig set den teologisk legitimeret.

Hvad gør så den præst, der ønsker at følge gældende luthersk praksis? Han overlader det ikke til kirketjeneren eller kordegnen på forhånd at lægge brød på disken og at øse vin i kalken. Det gør han selv efter at have dannet sig et overblik over kirkegængernes antal.

Skulle det vise sig, at der kommer flere til alteret end forudset, så der må tages brød fra æsken, læser præsten indstiftelsesordene på ny over det hentede, så alle kan se og høre, at de får indviede elementer.

Skulle det modsat ske, at for meget er blevet indviet, spiser og drikker præsten resten og skyller kalken efter med vand. Der skal være rent bord, når altergangen er overstået. Helt afgørende er, at alle får en klar bevidsthed om forskellen på indviede og uindviede elementer, så de kan hvile i overbevisningen om at have modtaget Jesu Kristi sande legeme og blod i brødet og vinens skikkelse. Rent praktisk bør man i store menigheder anskaffe sig en disk, der kan rumme mange brød.

Det er vigtigt, at menigheden kan se, hvad præsten foretager sig ved alteret, og at vide, hvorfor han handler, som han gør.

Fra gammel tid har det været praksis, at præsten vender mod alteret, mens indstiftelsesordene læses som udtryk for tilbedelse og bøn om, at Gud vil lade sin Søns offerdød komme altergæsterne til gode.

Således kan man også forstå Jesu ord: ”*Gør dette til min ihukommelse.*”

Flere medvirkende

Ofte medvirker to præster. Kirkeritualet foreskriver, at den medvirkende først træder frem til alteret, når den tjenestegørende præst har foretaget indvielsen. Jeg husker, at professor Prenter stillede sig ved siden af alterbordet, når han skulle medvirke, hvor en anden præst forestod gudstjenesten.

Ved store altergange er tit to diske og to kalke i brug. Den tjenestegørende præst bør da have begge diske og begge kalke i hænderne, når indstiftelsesordene lyder, så alle kan vide, at de modtager indviede elementer, uanset hvilken præst der rækker dem sakramentet.

I de senere år er det blevet almindeligt, at lægfolk medvirker, som et meningsfuldt udtryk for at nadveren er for alle – et fællesskabsmåltid. Her kan det ske, at både kvinder og mænd optræder i påklædning, som kan stjæle altergæsters opmærksomhed frem for at have tankerne ved den kostelige gave, der rækkes i brødet og vinen. Den fare søger man at afværge i nogle menigheder ved at iføre de medvirkende læge medlemmer en hvid alba. En god skik som understreger, at nadverfejringen er en glædesfest, hvad også præstens messedragt og blomsterne på alteret er udtryk for.

Indbydelse fra prædikestolen

Man kan høre præster indbyde til nadveren med ordene:
”Alle er velkomne!”

Ja, Gud vil at alle skal frelses og komme til erkendelse af sandheden (1 Tim 2,4). Og vist har Jesus båret al verdens synder. Men de, der ikke tror det, bør ikke gå til alters. Derfor slutter Kirkeritualets ord om nadveren sådan:

”Til dette højværdige Sacramente må de, som Loven det forbyder, ikke annammis. Ej heller maa nogen af fremmet Religion annammis til Alterens Sacramente, førend hand først til fulde er undervist i voris Tro, og ganske frasiger sig sin forrige Religion for Præsten.”

Og i pagt med det synger vi i nadversalmen nr. 461 af Jan Hus og Luther:

Men før gaven vi tør tage,
må vort hjerte vi ransage;
thi hvo hid uværdigt går,
døden her for livet får.

Selv han siger: Kom du arme,
thi nu vil jeg mig forbarme;
er du karsk, da lad det stå,
at ej ilde det skal gå!

Kan du selv afhjælpe nøden,
hvorfor gik jeg da i døden?
Kan du nå det uden mig,
gælder dette bord ej dig.

Både Kirkeritualets bestemmelse og salmen er bibelsk bygget på Paulus' ord: *"Den, der spiser Herrens brød eller drikker hans bæger på en uværdig måde, forsynder sig derfor imod Herrens legeme og blod. Enhver skal prøve sig selv, og så spise af brødet og drikke af bægeret"* (1 Kor 11,27-28).

Man hører sjældent, hvad de ord indebærer, når der indbydes til nadveren. Vi skal jo ikke som præster pille nogen ud af flokken på vej mod alteret, men man kan jo f.eks. forme indbydelsen, som en præst gjorde med ordene: *"Enhver, som ikke kan undvære Jesus er velkommen ved hans bord!"*

Det svarer til Luthers ord i Den lille Katekismus:

*Virkelig værdig og godt beredt er den, som tror disse ord:
"Givet og udgydt for jer til syndernes forladelse."
Men den, der ikke tror disse ord eller tvivler på dem, er ikke værdig
og beredt. Ordet "for jer" kræver nemlig, at vi virkelig tror af hjertet.*